

Het openbaar vervoer in Zürich loopt als een trein. Foto VIBE vzw

DRIE DAGEN ZWERVEN DOOR ZÜRICH

Over mobiliteit, materialen en mensen

Het buitenland kan ons nog veel leren op vlak van duurzame stedenbouw en architectuur. Ook Zwitserland. Deze editie van de jaarlijkse VIBE-studiereis is vooral boeiend omdat de ruimtelijke situatie en ontwikkeling van Zwitserland erg vergelijkbaar is met die van België. Een reportage van een interessante driedaagse trip.

■ Bruno Cassiers en Eva Heuts

Op deze (dertiende!) VIBE-studiereis delen een bonte verzameling van vooral VIBE-leden en studenten stedenbouw en ruimtelijke planning van de Sint-Lucashogeschool een bus naar Zürich.

Hetzelfde maar anders

Het noorden van Zwitserland, Middelland, is net als ons Vlaanderen dichtbevolkt. Het zuiden, de Alpen, telt

vergelijkbaar met de Ardennen heel wat minder inwoners. En parallel met ons, palmen steden en de bijhorende buitenwijken er sinds de jaren '70 almaar meer plattelandsgebied in. Een fenomeen dat de naam 'urban sprawl' draagt. Met alle gevolgen vandien.

Het grootste verschil is dat Zwitserland geen oppositiecultuur heeft, zoals we die in België kennen. Politieke partijen werken er meer samen en hun visie blijft intact

over de verkiezingstermijnen heen. Bovendien voelen de Zwitsers zich verantwoordelijk voor de Alpen. De waardevolle bergketen voorziet hen van inkomsten, water enz. Daarom kozen ze dertig jaar geleden resoluut voor duurzame mobiliteit. In de jaren '90 vulden ze de lijst aan met duurzaam bouwen.

Samen uit, samen thuis

Zwitserland, en vooral het uiterst verzorgde Zürich, staat naast zijn lekkere chocolade zeker ook bekend om zijn uitstekende openbaar vervoer. In een referendum dertig jaar terug haalde een bovengronds tramstelsel het van een metro. Het is ongelooflijk hoe goed het systeem werkt.

De frequentie ligt erg hoog en de foutmarge bijzonder laag: 80% rijdt stipt. Elke 700 meter is er een halte, de trams, bussen en treinen rijden tot 's avonds laat, en in het weekend de hele nacht. We vonden het ook zelf erg aangenaam reizen in de propere trams met hun lange wagons, waardoor we er makkelijk met z'n allen in konden.

HOE MAAK JE OPENBAAR VERVOER AANTREKKELIJK?

Doe zoals in Zürich!

- Geef de trams altijd voorrang en laat een detectiesysteem de lichten automatisch op groen zetten.
- Laat elke tram in een eigen bedding rijden.
- Plant genoeg stations in. Zürich telt er niet minder dan acht. Eén ervan, Zürich Stadelhofen, is van de hand van de beroemde architect Santiago Calatrava. Het gebouw is prachtig geïntegreerd in de omgeving en is zeer goed doorwaarderbaar voor voetgangers en fietsers.
- Stem trams en treinen goed op elkaar af. Regel de roosters zo dat de trams vijf minuten later vertrekken dan de treinen. En laat de trein dan weer vijf minuten wachten op de tramreizigers. Op die manier is wachten om over te stappen geschiedenis. Zo'n eenvoudige regeling kennen de reizigers bovendien snel vanbuiten.
- Combineer betalingsbewijzen. In de regio Zürich hebben ze een 'ticket-voor-alles'. Goed voor trein, tram, bus en de overzetboot over het meer, de Zürcher See.
- Maak betalen gemakkelijk. In Zwitserland mag je met een vervoersbewijs in de vorm van een kredietkaart op alle treinen, trams en bussen en de meeste skiliften in Zwitserland. Dat in combinatie met een dynamische kredietkaart voor autodelen, en je hebt geen luxeauto meer nodig! Zelf teerden we op een dagticket van acht Zwitserse frank, een dikke vijf euro.

Gevol: het openbaar vervoer in Zürich loopt als een trein. Vanzelfsprekend verhoogt dit de levenskwaliteit sterk. Nadeel is wel dat mensen minder geneigd zijn de fiets te nemen, een vervoersmiddel dat toch nog altijd minder plaats en energie nodig heeft.

2000-Watt-maatschappij

Bio-ecologisch bouwen draait niet alleen om gezonde en milieuverantwoorde materialen. Ook de energiezuinigheid van gebouwen telt mee. Lage-energiegebouwen zijn de norm binnen de bio-ecologie. Nog verder gaan passiefgebouwen, die zo goed geïsoleerd zijn dat een klassiek verwarmingssysteem overbodig is.

Het stadsbestuur van Zürich heeft sinds de jaren '90 aandacht voor duurzaam bouwen. Tegen 2050 wil Zürich een duurzame stad zijn. Eén van de maatregelen hiervoor is komen tot een '2.000-Watt-maatschappij'. Deze 2000 Watt is de hoeveelheid energie die elke aardbewoner kan aanwenden zonder dat de opwarming van de aarde een gemiddelde van twee graden overschrijdt. In 1990 was 2.000 Watt het gemiddelde globale energieverbruik. Nu is het een derde van het jaarlijkse elektriciteitsgebruik per hoofd van de Zürichse bevolking.

Nog een hele weg te gaan dus. Deze leidt naar maatregelen in nieuwbouw- en renovatieprojecten, overheidsgebouwen, transport, huishoudens, energie-opwekking, hergebruik van materialen enz. Vandaag moeten de stedelijke gebouwen in Zürich al voldoen aan de criteria van het Zwitserse label 'MINERGIE-ECO' of 'MINERGIE-P', specifieke eisenpakketten binnen het heersende MINERGIE-label voor gebouwen.

Eén van de acht trainstations in Zürich is van de hand van de beroemde architect Santiago Calatrava.

Foto www.mimoo.eu

NORM EN REALITEIT

MINERGIE is een label voor duurzame nieuwe gebouwen of verbouwingen. Het geniet de steun van de Zwitserse confederatie, de Zwitserse kantons, de industrie en de handel en is geregistreerd bij de Zwitserse overheid. De eisen situeren zich vooral op vlak van energie. Een MINERGIE-gelabeld gebouw mag bijvoorbeeld maximaal 75% van het energieverbruik van een gemiddeld gebouw vragen. En die energie mag dan weer hoogstens voor de helft uit fossiele brandstoffen komen.

MINERGIE-ECO voegt aan het gewone MINERGIE-label extra criteria toe rond recyclage, gezond binnenhuismilieu, geluidsbescherming enz.

MINERGIE-P is vergelijkbaar met het passiefhuislabelel.

Tijdens onze tocht door Zürich, springen we binnen in enkele van de talrijke voorbeeldgebouwen.

Project 'Werdwies'

We zijn in een winderige wijk terechtgekomen en zoeken snel beschutting op. Ingebed in een park vinden we zeven woonblokken met elk 150 appartementen voor 400 bewoners. Allemaal gebouwd volgens de MINERGIE-ECO-standaard. Goed geïsoleerd dus. Dat voelt al veel aangenamer, zelfs in het portaal. En geen toxische stoffen. Enkel volgens MINERGIE-ECO gezonde en milieuverantwoorde materialen: gerecycleerd beton, minerale verven enz. Let wel, hun eisen verschillen enigszins van de VIBE-criteria. Op het gelijkvloers delen de bewoners een aantal gemeenschappelijke ruimtes: een verhuurbare

Er huizen veel jonge gezinnen met kinderen in de blokken van het 'Werdwies'-project. De gemiddelde leeftijd van de bewoners ligt dan ook onder de dertig jaar. Foto VIBE vzw

zaal met keukenblok voor feestjes, een buurtwinkel, een wasserette met zuinige toestellen, een kinderkribbe en een kleuterschool.

Voordelen zijn onder andere een lager verbruik aan energie en water, besparing op toestellen en ruimte én extra sociaal contact.

De balustrades uit olijfgroen glas zorgen voor een hedendaagse en tegelijk speelse uitstraling. De bomen zijn zorgvuldig gekozen. De strakke vormgeving van de binnenruimte leidt tot discussie onder de reizigers.

De ene vindt het mooie architectuur, voor de andere voelt het aan als een gevangenis. Bleek dat het gevangenisconcept ook het uitgangspunt voor het ontwerp was. Vreemd voor zo'n sociaal project. Onze conclusie is dat het principe van een binnenhof zeer interessant is, maar de uitwerking wat speelser had gemogen. Waar is hier plaats om een praatje te maken met je burens? Waar kan je een stoel zetten?

Project 'Neu Oerlikon'

Deze nieuwe wijk oogt wat kaal. Wel zijn we het over eens dat de bomen, eens ze volwassen zijn, een groot verschil kunnen maken. Als de ruimtes veelvuldig gebruikt worden, zullen ze vanzelf ook gezelliger ogen. We ontdekken er een leuk plein met een spectaculair gebouw. Het lijkt wel een hangende tuin. Het bestaat uit metalen roosters waar klimplanten tussen manoeuvreren. En het

Vreemd genoeg is de strakke binnenkant van één van de MINERGIE-ECO-blokken gebaseerd op het gevangenisconcept.

Foto VIBE vzw

'Neu Oerlikon' is een autoluwe ecologische wijk vlakbij één van de stations van Zürich. Foto VIBE vzw

wiebelt! Dat geeft kriebels in je buik als je de klim waagt en tientallen meters boven de grond naar beneden tuurt.

Project 'Brunnenhof'

Er komt een mooi gebouw in zicht met een uitgestrekt arsenaal aan fotovoltaïsche zonnepanelen. En terrassen rijk aan kleurrijke zonneschermen. Ze liggen aan de achterkant, die uitkijkt op een rustig parkje. Daar bevinden zich ook leuke plekken voor kinderen, met speeltoestellen, een zandbak enz.

Het MINERGIE-ECO-gebouw Brunnenhof krijgt kleur door gele, oranje, rode en blauwe verschuifbare zonneschermen. Foto VIBE vzw

Hét goede voorbeeld

Op de terugweg houden we nog even halt in de ecologische hoofdstad van Duitsland, Freiburg. Een oude bekende van op een eerdere studiereis. De wijk Vauban beschrijven kenners als het summum van duurzame stedenbouw: auto-arme straten, bio-ecologische gebouwen, leuke plekken om te spelen, plaats voor water en groen enz. En dat alles voor en door de bewoners.

De Duitse voorbeeldwijk Vauban biedt ruimte voor water, groen en spel. Foto VIBE vzw

Vlakbij Zürich voert een stadsboswachter ons mee door het 'Sihlwald', een oerbos van 10 km².

Foto VIBE vzw

Naast de bezoeken, staan er ook lezingen en workshops op ons programma. Met kleine oogjes en open oren, storten we ons in het vervolg van ons avontuur.

Haalbaar voor iedereen

Kristian Zeyer van WWF Zwitserland heeft het over duurzame wijken. Hij gebruikt het concept 'One Planet Living' van WWF en BioRegional en de daaraan gekoppelde tien duurzame werkpunten als leidraad om stedenbouwkundige projecten te begeleiden.

Het concept is afkomstig van de rekensom die leert dat, mochten we allemaal leven als de gemiddelde Noord-Amerikaan, we vijf aardes nodig zouden hebben om in onze noden te voorzien. Bij Europeanen zijn dat drie aardes. Doel van het initiatief is methodes aanreiken om de draagkracht van de aarde niet langer te overschrijden.

Als een project er voldoet aan alle punten, kan het een WWF-label krijgen. In ons land kan je hiervoor bij VIBE vzw terecht. En dit vanuit de principes van het 'ecopolis'-concept. Zie ook www.ecopolisvlaanderen.be en het artikel op p.23 in dit tijdschrift.

Dhr. Zeyer geeft niet alleen een lezing. Hij doet ons ook zelf nadenken. En dat op een zaterdagmorgen! In groepjes discussiëren we onder andere over welke vijf eigenschappen de belangrijkste zijn voor een duurzame wijk. We zijn het erover eens dat de sociale factor heel belangrijk is om een project duurzaam of 'volhoudbaar' te maken.

Om op een sociaal geëngageerde manier ecologische gebouwen neer te zetten met een beperkt budget, raadt dhr. Zeyer aan om met 'woningbouwgemeenschappen' of 'bouwgroepen' te werken. Dat zijn groepen mensen die zowel gebruiker en investeerder als ontwikkelaar 'spelen'. Op die manier kan je 10% goedkoper bouwen dan met een projectontwikkelaar, en wordt duurzaam bouwen haalbaar voor iedereen.

Info en bronnen

www.oneplanetliving.org
www.minergie.ch